

Sanat saamelaisuudesta

Ryhmä: 6+

Kesto: 15–20 min

Välineet: Sanat saamelaisuudesta -sanakortit, jotka voit tulostaa Nuorten Akatemian sivuilta:

www.nuortenakatemia.fi/oppimateriaalit/dihtosis-oppimateriaalit-saamelaisuuden-kasittelyyn/

Saamen kielistä on periytynyt suomen kieleen paljon paikannimiä ja muita sanoja. Monet saamesta suomeen kulkeutuneet sanat kertovat jotakin tyypillistä saamelaiskulttuurista sekä pohjoisen luonnosta tai eläimistöstä.

Jaa oppilaat pienryhmiin, ja anna ryhmille 2 tai 3 sanakorttia. Pyydä nuoria pohtimaan muutaman minuutin ajan, mitä kortin sana kertoo saamelaisuudesta. Käykää lopuksi yhdessä kaikki sanat läpi heijastamalla sanakortit diolina seinälle.

Kääntöpuolelta löytyy vetäjälle suunnattuja sanaselityksiä tehtävän purkuun. Sulkuihin on merkitty saamenkielinen vastine sanalle sekä lyhenne, mikä kertoo, mistä saamen kielestä sana on kulkeutunut suomen kieleen (ps. pohjoissaame, is. inarinsaame, ks. koltansaame).

joikata

joikata (ps. *juoigat*): Esittää joiku. Joiku on saamelaiden kansanmusiikkia, perinteinen saamelainen musiikkityyli. Se ei suoranaisesti ole laulamista vaan yksinäistä vokaalimusiikkia. Joiku ja joikata-sanat ovat yläkäsitteitä koko Saamenmaata koskevalle musiikkityylille, sillä eri alueilla on omat joikutyylinsä ja eri ryhmillä on musiikkityylille omat terminsä - Suomessa pohjoissaamassa luohi, inarinsaamassa livde ja kolttasaamassa leu'dd. Kuvassa joikaa Ulla Pirttijärvi.

jänkä (ps. *jeaggi*): vähäpuinen suotyyppi, jota löytyy Pohjois-Suomesta. Suo-sanaa käytetään harvemmin maan pohjoisosissa, joissa jänkä ja aapa sanoja käytetään paljon enemmän. Hillat kasvavat jängillä.

kaamos (ps. *skábma*, is. *skammâ*, ks. *skamm*): Ajanjakso, jolloin aurinko ei nouse horisontin yli. Ilmiö, joka esiintyy maapallon napapiireillä ja niitä korkeammilla leveysasteilla. Suomen pohjoisimmassa kunnassa Utsjoella kaamos kestää 52 vuorokautta. Saamenkieliset sanat kuvaavat usein luontoa.

kahlata (ps. *gállit*): Saamenkielinen termi viittaa erityisesti lumessa tarpomiseen. Sana kertoo lumen merkityksestä saamelaisille.

kelo (johdettu ps. verbistä kelo, mikä kuvaa mm. puun kuoren putoamista): Pystyyn kuivunut harmaapintainen vanha

havupuu. Pohjoisessa puiden kelottuminen on otollisempaa, koska kylmässä puu lahoaa hitaammin. Kuiva kelo syttyy helposti ja palaessaan antaa hyvän lämmön. Saamenkieliset sanat kuvaavat usein luontoa.

kenttä (ps. *gieddi*, is. *kieddi*): Alue. Aiemmin viitannut historiallisen ajan asuinpaikkaan, jossa ihmisen jäljet ovat nähtävissä. Nykyään sana kenttä on osa suomen yleiskieltä.

kiiruna (ps. *giron*, is. *kiärun*): Arktisen alueen lintulaji. Harvoja lintuja, jotka viihtyvät kylmällä ja tuulisella asuinalueella ympäri vuoden. Elää Suomessa pohjoisimmilla tuntureilla.

laavu

laavu (ps. *lávvu*, is. *láávu*): Maastossa käytetty kevytrakenteinen asumus. Laavu on useimmiten rakennettu toisiaan vastaan nojaavista laavupuista eli ruoteista ja niiden ympärille vedettävästä laavukanasta. Laavut ovat olleet tärkeitä asuin- ja yöpymispaikkoja saamelaisille.

mursu (ps. *morša*, is. *muršâ*): suurikokoinen arktisen alueen nisäkäs.

norsu: Sana on yllättäen johdettu saamenkielen mursu sanasta (ps. *morša*). Kun sana otettiin kieleen, ei kunnolla ymmärretty, mitä olivat nuo suuret eläimet, joiden syöksyhampaita saatiin niin Afrikasta (norsu) kuin saamelaiden kotiseuduilta (mursu).

naali (ps. *njälla*, is. *njaalâ*): Petoeläin, joka on Suomessa luokiteltu äärimmäisen uhanalaiseksi. Elää pohjoisen pallonpuoliskon tundralla, Suomessa tunturialueilla.

Nuukio (ps. *njukča* 'laulujoutsen'): Nuukion kansallispuisto sijaitsee Etelä-Suomessa. Paikan saamenkielinen alkuperä kertoo siitä, että saamelaiset olivat levittäytyneet etelään ennen suomalaisten saapumista paikalle – ja että alueella oli laulujoutsenia. 1200-luvulla saamelaiset alkoivat vetäytyä yhä pohjoisempaan päin suomalaisten saavuttua mantereelle.

piekana

piekana (ps. *biehkan*): haukkoihin kuuluva petolintu, joka elää avoimella tundrala sekä tuntureiden metsissä. Suomessa lintu elää yleisesti vain Pohjois-Lapissa, mutta hyvinä myyrävuosina lajia esiintyy myös Keski-Suomessa.

ruska (ps. *ruški*, is. *ruške*): Kuvaa luonnon syksyistä väriloistoa. Ilmiö syntyy, kun valon määrä vähenee ja illat kylmenevät. Kauneimmillaan ruska näyttäytyy juuri pohjoisessa Suomessa.

suopunki (ps. *suohpan*): käytetään poronhoidossa ottamalla eläin kiinni heittämällä. Suopunki koostuu pitkästä köydestä sekä sen toiseen päähän kiinnitetystä suopunkirenkaasta eli kielasta, joka on perinteisesti tehty poron sarvesta. Ennen vanhaan suopungit tehtiin itse käsin punomalla, mutta nykyään vanhojen mallien

rinnalla on käytössä kumipintainen nuora, jonka sisällä kulkee punottu köysi.

tokka (johdettu ps. sanasta *doahkki*, joka tarkoittaa nykyään ihmis- tai lintuparvea): Porolauma. Poro on laumaeläin ja tokassa voikin tilanteesta riippuen olla satoja, ellei jopa tuhansia poroja. Poroihin liittyvä sana kertoo eläimen merkityksestä saamelaisille. Porot ovat olleet ja ovat yhäkin merkittävä elinkeino saamelaisille. Sana on tullut suomen kirjakieleen 1800-luvulla.

tundra (johdettu ps. sanasta *duottar* eli tunturi): Sanaa tundra pidetään maailman tunnetuimpana alkuaan saamelaisena sanana, joka on levinnyt ympäri maailmaa venäjän kielen välityksellä.

tunturi (ps. *duottar*, is. *tuodâr*, ks. *tuöd-dâr*): Saamenkieliset sanat kuvaavat useimmiten luontoa. Tunturi kertoo jotain tyypillistä juuri Lapin luonnosta.

vuoka (ps. *fuorbma*, is. *vuormâ*): Astia, jossa paistetaan tai haudutetaan ruokaa. Sana on suomen yleiskieltä.

vuono (ps. *vuotna*, is. *vuonâ*): Korkeiden jyrkänteiden ympäröimä pitkä ja kapea meren tai järven lahti. Vuonoja syntyi viimeisen jääkauden jälkeen Suomeenkin tuhansien vuosien ajan. Esim. Inarijärvi oli jääkauden jälkeen Jäämereen laskeva vuono, mutta maankohoamisen myötä se muotoutui järveksi. Sana vuono kuvaa pohjoisen luontoa.

vuono